

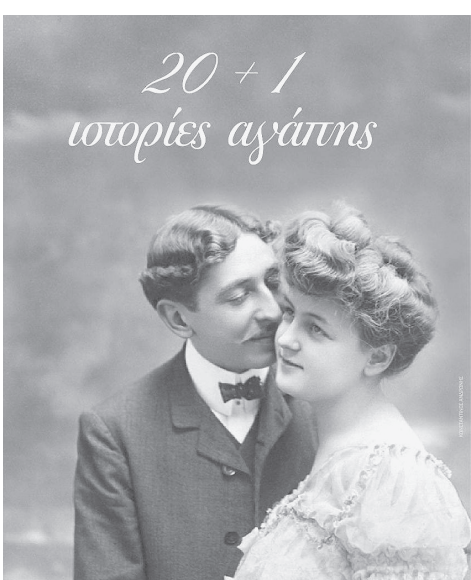

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

Αναδιφρώντας το χθες 93

Περιήγηση και ξενάγηση: Ανακαλύπτοντας τους μεγάλους ρεθεμνιώτικους έρωτες (II)

Συνεχίζουμε τις «Αναδιφρήσεις» μας με τους μεγάλους ρεθεμνιώτικους έρωτες που θα παρουσιάσουμε απόψε στις **6.00 μ.μ. στην ξενάγηση**, που θα ξεκινήσει, καιρού επιτρέποντος, από την Αποβάθρα του παλιού Λιμανιού, και στις **7.00 στην εκδήλωση στο Σπίτι του Πολιτισμού**, με τον τίτλο «Ανακαλύπτοντας τους μεγάλους ρεθεμνιώτικους έρωτες. 20+1 ιστορίες αγάπης που άφησαν εποχή». Σε περίπτωση κακοκαιρίας ή μεν εκδήλωση θα πραγματοποιηθεί κανονικά, ενώ η ξενάγηση θα μεταφερθεί στις 3 Ιουλίου, ημέρα εορτασμού του Αγίου Υακίνθου. Η **Ελευθερία Μιχάλα** θα αποτελέσει με τις νότες της στο πιάνο τον συνδεδετικό κριό της εκδήλωσης, ενώ ο **Γιώργος Σηφάκης** (Σιμισακογιώργης) θα μας μεταφέρει τις καλύτερες μαντινάδες που έχει ακούσει (ή «στελιώσει») για τον έρωτα.

Ο **Στέλιος Λαμπρινός** ως **Παναρέτος** και η **Κατερίνα Τσακάλη-Δομαζάκη** ως **Ερωφίλη** θα διαβάσουν αποσπάσματα από την **ομώνυμη τραγωδία**, επιχειρώντας να μας πείσουν ότι έρωτας στο Ρέθυμνο δε νοείται χωρίς Ερωφίλη, την κορυφαία τραγωδία της Κρητικής Αναγέννησης, του Ρεθύμνιου Γεωργίου Χορτάτση (1550-1610). Πρόκειται για τον δημιουργό επίσης της κωμωδίας **Κατζούρμπος**, του ποιημένου δράματος **Πανάρια** και πιθανόν της κωμωδίας **Στάθης**. Έγραψε γι' αυτόν ο συμπατριώτης του Μαρίνος Τζάνε Μπουναλιός: *Ένα παιδί μου παλαιόν, όπου θέλα γεννήση / κ' εκείνο με πολλή τιμήν ήθελε με στολίση / Γεώργιον Χορτάκιον εκράζαν τ' όνομά του / και 'καμε την Πανώργιον του με ζαχαρένια χείλη / μαζί με τον Κατζάροπον, την άξιαν Ερωφίλη.*

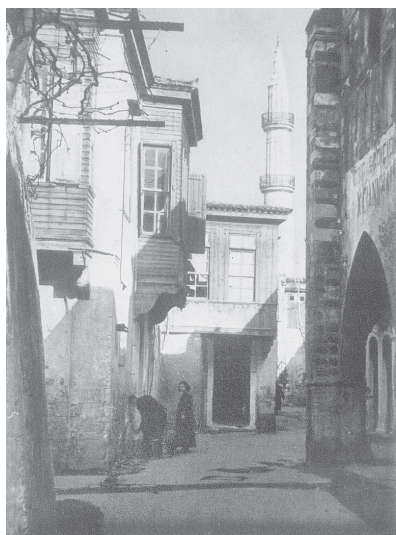
Η **Αγγελική Βλαχοπούλου-Χαλκιαδάκη** θα μας πείσει ότι ο **έρωτας δεν λογαριάζει θιγμένες εθνικές φιλοτιμίες**. Αυτό αποδείχτηκε για μια ακόμα φορά στην περίπτωση της προσφυγοπούλας της Μικρασίας Ε.Τ., από την Πέργαμο. Μη γνωρίζοντας ελληνικά, το κοριτσόπουλο επικοινωνούσε στα τουρκικά μ' έναν Τουρκορεθύμνιο, με τον οποίο και συνήψε ερωτική σχέση. Και, όπως αναφέρει ο Ανδρέας Νενεδάκης, δεν δίστασε να φύγει μαζί του με το ατμόπλοιο «Τουρκία» κατά την αναγκαστική ανταλλαγή των πληθυσμών το 1924. Το θέμα, στο οποίο αναμείχθηκε και η Εκκλησία και ο τότε επίσκοπος Τιμόθεος Βενέρης, αναστάτωσε την τοπική κοινότητα, παίρνοντας διαστάσεις εθνικοθρησκευτικές.

Η **Κατερίνα Ξεκάλου** θα επιχειρήσει να μας αποδείξει ότι ο **έρωτας δεν έχει ούτε θρησκευτικά όρια**. Ένας έρωτας που κι αυτός αναστάτωσε το Ρέθυμνο ήταν εκείνος του δασκάλου Παύλου Βλαστού με την Τουρκοκρητική Νουριγιέ Γιουσούφ Κάντζου, από το Χορδάκι. Οι δυο νέοι αλληλοαπλήχθησαν και αναχώρησαν από την Κρήτη, ενώ ο πατέρας και τα αδέρφια της κοπέλας, που ανήκαν σε μια από τις ισχυρότερες οικογένειες του Αμαρίου, δεν δίστασαν να μεταφέρουν την προίκα της μέσα σε τρεις μεγάλες κασέλες μπροστά στην Αποβάθρα του Ρεθύμνου και να την κάψουν εκεί δημοσίως! Η συμβολική αυτή πράξη δεν επηρέασε σε τίποτα τον έρωτα των δύο νέων, που μέχρι το τέλος της ζωής τους τραγουδούσαν ο ένας στον άλλον τον έρωτά τους.

Ο **Βασίλης Τζουράς** θα μας διαβάσει για **έναν έρωτα χωρίς ανταπόκριση**. Ήταν εκείνος της διευθύντριας του Χριστιανικού Παρθεναγωγείου Ρεθύμνης Χρυσής Αθανασιάδου για έναν επώνυμο τότε Ρεθεμνιώτη, που μέχρι σήμερα διατηρείται επιμελώς η ανωνυμία του. Για τον έρωτα αυτό γνωρίζουμε κάποια πράγματα από την αλληλογραφία της κοπέλας με τον τότε επίσκοπο Ρεθύμνης Τιμόθεο Καστρινογιαννάκη. Να σημειώσουμε ότι η Χρυσή είχε σπάνια για την εποχή και το φύλο της μόρφωση και σαφή αντιβενιζελική τοποθέτηση, γεγονός που της προκάλεσε την πολιτική εξορία της εκτός Κρήτης.

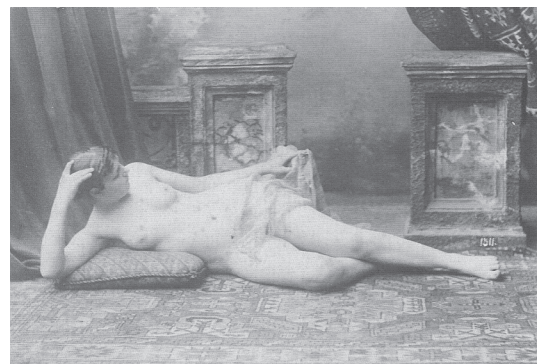
Ο **Νίκος Δασκαλάκης** θα μας διαβάσει στη **συνέχεια ένα απόσπασμα για τον Σελήμ Μπέη και την Χριστιανή κυρά του**, που μπόρεσαν να γεφυρώσουν αρμονικά το χάσμα των θρησκειών τους. Ο Σελήμ, ιδιοκτήτης του ομώνυμου σεραγιού, που σήμερα στεγάζει το Λαογραφικό Μουσείο (εικόνα), ερωτεύτηκε μια Χριστιανή, με την οποία συμφώνησαν να παντρευτούν, διατηρώντας ο καθένας τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις και ονομάζοντας τα μελλοντικά παιδιά τους, τα πρώτα Αλή και Φατιμέ και τα δεύτερα Πάννη και Μαρία. Έτσι κι έγινε και τα παιδιά της έθαψαν τη μητέρα τους, όταν ήρθε η ώρα, ως Χριστιανή στη Μεσαμπελίτσια. Να σημειωθεί ότι ο Σελήμ Μπέης είχε κτίσει για την καλή του έναν μικρό ιδιωτικό ναό στον κήπο του κονακιού του.

Ο **Θωδωρής Βουρβαχάκης** θα μας διαβάσει για τον **Αρίφ Αγά, που ήταν ερωτευμένος τουλάχιστον με τέσσερις γυναίκες!** Αυτό πάλι κι αν είναι έρωτας: να σε κρεμοούν κι εσύ να σκέφτεσαι και ν' αφήνεις παρακαταθήκες όχι μόνο για τη σύζυγό σου αλλά και για τις τρεις αδελφές μετρέσες σου! Αυτό συνέβη με τον Ρεθύμνιο Αρίφ Αγά, θείο του Μεχμέτ της Κάινας, γενίτσαρο που βαρύνονταν με πολλές καταπέσεις, χριστιανών και μουσουλμάνων του Ρεθύμνου. Το 1812, όμως, συνελήφθη από τον εντεταλμένο για την περιστολή των καταπέσεων από την Υψηλή Πύλη Χατζή Οσμάν Πασά και απαγχονίστηκε στο λιμάνι. Λίγο πριν ανοίξει η καταπακτή, ο «αισθηματίας» Αρίφ παρακάλεσε τη «Νενέ», να μην αφήσει στην τύχη τις τρεις μετρέσες του.

Ο **συντάκτης των «Αναδιφρήσεων»** θα μας διαβάσει στη **συνέχεια για την ιέρεια του ναζισμού Λένη Ρίφενσταλ και τον φτωχό Ανατόλι Ντομπρίνσκι**, που φερόνταν από το Ρέθυμνο για τον Πύργο της Ηλείας, βρέθηκε στην Ολυμπία πιασμένη στα δίχτυα της και «απλήχθη» στη Γερμανία του 1936. Και θα προσπαθήσει να απαντήσει στο ερώτημα αν τον έστειλε στο θάνατο η πρώην ερωμένη του ή πέθανε ναρκομανής και περιφρονημένος. Αν ο χρόνος και ο καιρός το επιτρέψει θα υπάρξουν και άλλες αφηγήσεις, με σκοπό να φτάσουν τις 20+1, του τίτλου της εκδήλωσης.

Ο **Χαράλαμπος Σκεπετζάκης** θα μας διαβάσει **ένα ποίημα του Γ. Καλομενόπουλου για τη Νουριγιέ**. Ποια ήταν άραγε αυτή η πεντάμορφη Τουρκάλα, ιέρεια της Αφροδίτης του παλιού καιρού, που την είχε ερωτευτεί το μισό Ρέθυμνο, ανεξαρτήτως θρησκευτικών πεποιθήσεων; Αυτή πο *Μέσα σε μαύρο φερετζέ, με σηκωτή μελάγια / καμμούς ανάβει η Νουριγιέ όπως περνά όλο νιότη / και περπατά και τρέμει η γης κι ανατριχιάζει τα πλάγια / κι αναστενάζει η καρδιά του κάθε Ρεθεμνιώτη...*

Ο **Μάνος Γοργοράκης** θα μας διαβάσει για τον **έρωτα του Μανόλη Βογιατζάκη για την Ελένη Πρεβέλακι**. Ο γνωστός μας καθηγητής και Γυμνασιάρχης ανατράφηκε σε μια οικογένεια με πλούσια κοινωνική και πνευματική ζωή. Την ίδια εποχή η καλή του ανατρεφόταν από την πατέρα της σ' ένα αυστηρό περιβάλλον, εξαιτίας του πρόωρου θανάτου της μητέρας της. Οι δυο νέοι ανέπτυξαν κρυφή σχέση, που περνούσε αρχικά μέσα από τη γλώσσα των ματιών, και έφτασε σε αίσιο τέλος με τον γάμο τους. Μέχρι το τέλος, τραγουδούσαν ο ένας στον άλλο: *Πες μου τι έχω στην καρδιά / και σαν σε δω σιμά μου / πες μου τι λεν τα μάτια σου / στα μάτια τα δικά μου.*

Η **Κατερίνα Τσακάλη-Δομαζάκη** θα επανέλθει στο μικρόφωνο για να μας διαβάσει για τον **έρωτα της διευθύντριας του Σχολείου «Αθηνά» με έναν μεροκαματιάρη σκυτορράπη**. Η Αμαλία Μανουσάκη, η γνωστή μας Κυρία Αμαλία του ιδιωτικού σχολείου «Αθηνά» έχαιρε μεγάλης εκτίμησης, γεγονός που δεν την εμπόδιζε να ερωτευτεί και να παντρευτεί τον Κωνσταντίνο Ζαννιδάκη από τον Κάστελο, σκυτορράπη του επάγγελμα. Πολλοί θα ήθελαν να βρίσκονται στη θέση του, όχι όμως και στο επάγγελμά του, που υπαγόταν στην ευρύτερη κατηγορία των σαγματοπιτών. Όλοι ζήλευαν αφόρητα όταν τον έβλεπαν να περνά με την καινούρια άμαξα «βιζαβί» του Σπύρου Πρινιωτάκη, με τα δύο άλογα, και να την παίρνει από το Σχολείο για βόλτα μέχρι τον Πλατανιά.

Θα ακολουθήσει η **Κατερίνα Δελγιώργη-Βαγιωνάκη, που θα μας διαβάσει για έναν έρωτα χωρίς αήριο**. Κατά τη δεκαετία του 1930 βρέθηκε να υπηρετεί ως καθηγήτρια Γαλλικών και Μουσικής στα Γυμνάσια Αρρένων και Θηλέων Ρεθύμνου η μετέπειτα λογοτέχνης Λιλικά Νάκου. Τις γενικά άσχημες εντυπώσεις της περιγράφηκε στο μυθιστόρημά της «Η κυρία Ντορεμί». Η άτυχη νεαρή καθηγήτρια έκανε πολλά λάθη, μεταξύ των οποίων να συνδεθεί ερωτικά με έναν μαθητή της, τον Λευτέρη, σ' έναν έρωτα χωρίς αήριο.

Η με τη σειρά του **Μάρκος Βαγιωνάκης** θα μας διαβάσει για τον **Στέργιο Μανουρά και την μουσουλίνα Μαρία**, το γένος Δροσουλάκη, που εκείνοι συνέδεσαν τις ζωές τους χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα, καθότι ο πατέρας της Καντέμ είχε παντρευτεί χριστιανοπούλα Αμαριώτισσα, το γένος Βαρούχα.

Σειρά θα πάρει στη συνέχεια ο Γιώργος Ξενικάκης για να μας διαβάσει για ένα έρωτα που κρατά ως την αιωνιότητα. Ήταν εκείνος του Ρώσου αξιωματικού Ιωσήφ Κοβάλσκι με την Μελπομένη Μουσούρου, για τον οποίο το οικογενειακό της περιβάλλον ήταν απολύτως αρνητικό. Όμως αυτή συνέχισε κρυφά την ερωτική αλληλογραφία με τον αγαπημένο της, στη Ρωσία πια, όπου είχε επανέλθει, μετά την αποχώρηση των Ρωσικών στρατευμάτων. Τελικά ο γάμος τους πραγματοποιήθηκε το 1906 και αποδείχτηκε ευτυχισμένος, μέχρι το 1917, που το ζευγάρι ξαναγύρισε στο Ρέθυμνο, εξαιτίας της Ρωσικής επανάστασης. Ο έρωτας της Μελπομένης συνεχίστηκε και μετά τον θάνατο του Ιωσήφ το 1951, οπότε εξακολούθησε να συντροφεύει το πορτρέτο του σιωπηλή, καθημερινά κάθε απόγευμα.

Ο **Θωμάς Κρεβετζάκης** θα προσπαθήσει στη **συνέχεια να μας πείσει ότι «το ερωτικό πεπρωμένον φυγείν αδύνατον»**. Θα μας διαβάσει για τον Εοάτ Σιδεράκη, που ανατράφηκε στο Ρέθυμνο με απόλυτη θρησκευτικότητα, καθότι ο πατέρας του Ιωσήφ Μπαμπιάς είχε δει σε όνειρο ότι ο γιος του θα γινόταν αρνησιθρησκός. Στο ταξίδι όμως του Εοάτ προς τον Πειραιά, κατευθυνόμενος για σπουδές στην Κωνσταντινούπολη, γνωρίστηκε με μια χριστιανή Ρεθεμνιωπούλα, οπότε εγκατέλειψε τις σπουδές του και συνέδεσε μ' αυτήν τη ζωή του, αποκτώντας έτσι από τους Ρεθεμνιώτες το προσωνύμιο «Τουρκογιώργης».

Ο **Στέλιος Λαμπρινός** θα ξαναπάσει στη **συνέχεια το μικρόφωνο για να μας πείσει για την ισχύ, όχι ούρητου «εξ όνουχος τον λέοντα», αλλά «εκ του αστραγάλου ο έρωτος»!** Ο Γεώργιος Στραπατσάκης γνώρισε στην εκοτράτεια της Ανατολικής Θράκης την Ευφημία Εμμανουηλίδου. Μέσα στα σφιχτά ρηθικά πλαίσια της εποχής εκείνης, βλέποντας τον αστράγαλό της, όταν αυτή αποβίβαζόταν στην ξηρά από τη βάρκα του πλοίου, την ερωτεύτηκε! Το ίδιο συνέβη και με την Ευφημία, που τον πρόσεξε αργότερα και εγκατέλειψε τα πλούτη της για να τον ακολουθήσει στην εξορία, στην οποία καταδικάστηκε μετά την επικράτηση των βασιλικών στις εκλογές του 1920.

Η **εκδήλωση θα συνεχιστεί** με τη διήγηση από τον συντάκτη των «Αναδιφρήσεων» των παθημάτων ενός Ρεθεμνιώτη πολιτικού, που άκουσε την καρδιά του και όχι τους εκλογείς του. Και θα κλείσει με το ντοκιμαντέρ της **Εύας Λαδιά** «Ο έρωας χρόνια δεν κοιτά», σε μια ιστορία αγάπης που κρατάει μέχρι τις μέρες μας, με πρωταγωνιστή τον **Μανόλη Καρνωιτάκη** και παρουσιάστη τον **Μανόλη Καρνωιτάκη**. Όσοι ερωτευμένοι (και μη...) προσέλθετε!

* Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας